

Jan Hricsina: Vývoj modotemporálních paradigmat u portugalského verba finita
z diachronního hlediska

Posudek doktorské disertační práce

Předložená práce je věnována problematice historického vývoje modotemporálních kategorií v portugalštině. Autor si zvolil dva cíle: jednak chce vytvořit vlastní obecné strukturálně funkční modely modálních a temporálních významů verba finita, jednak tyto modely aplikovat na portugalštinu a na předcházející období latiny. Porovnání jednotlivých modelů by mělo vést k stanovení vývojové a synchronní dynamiky (s. 4).

Práce je rozvržena do čtyř základních částí (modotemporální model moderní portugalštiny, modotemporální model klasické latiny, modotemporální model lidové latiny a modotemporální model staré portugalštiny), kterým předchází teoretické pojednání o kategoriích času a modu, následuje závěr, bibliografie, prameny excerpce a portugalsky psané resumé.

V úvodních kapitolách autor na základě teoretických prací blíže vymezuje pojetí kategorie času a kategorie modu, seznamuje s užívanou terminologií a kriticky se vyjadřuje k existujícím teoretickým studiím. V pojetí času i modu se nechává inspirovat názory B. Zavadila, který tuto problematiku důsledně propracoval pro španělštinu. Poučení nachází u Galicheta, cituje Daneše, Šabršulu, Karcevského a Martineta. Z portugalských lingvistů uvedme např. Campos a Perese. Tato teoretická průprava umožnila J. Hricsinovi navrhnout řadu formálních schémat, která odpovídají jednotlivým modotemporálním paradigmatům (např. P – Faço, P – Fiz, P – Tenho feito). Pomocí těchto a dalších schémat jsou pak sestaveny výše citované modotemporální modely. Pro jejich vytvoření se autor rozhodl aplikovat sémasiologický přístup, což znamená, že usiluje stanovit všechny významy a funkce každého existujícího paradigmatu.

Nejrozsáhlejší kapitola je věnována modotemporálnímu modelu moderní portugalštiny. Vzhledem k tomu, že z uvedených čtyř jazyků je moderní portugalština jediný jazyk živý, mohl autor pracovat s poměrně rozsáhlým korpusem, který obsahoval nejen beletrii, ale i další typy textů. J. Hricsina postupuje tak, že pro každé paradigma stanoví příslušné významy a ty ilustruje pomocí vhodných příkladů. Významy jsou průběžně komentovány a interpretovány, přičemž autor zasvěceně polemizuje s názory dalších lingvistů. Výsledky tohoto oddílu jsou přehledně uvedeny v tabulce (p. 85-86), kde každému paradigmatu odpovídají jeho zjištěné významy. Při jejich zkoumání se bere v úvahu i princip

transpozice modotemporálních významů. V následujícím krátkém komentáři autor porovnává rozdíly mezi starou a moderní portugálštinou, upozorňuje na prostředky zaniklé vlivem konkurence a na nové funkce prostředků dalších. J. Hricsina si je vědom dynamického napětí v rámci verbálního subsystému moderní portugálštiny (s. 87-88).

Pro zpracování modotemporálního modelu klasické latiny autor využil dvou středoškolských učebnic. Také zde postupuje již zavedeným způsobem, přičemž citované příklady jsou převzaty ze zmíněných učebnic. Jako v případě předchozím i zde J. Hricsina shrnul výsledky svého bádání do tabulky prostředků, uvedl příslušné významy a vše doprovodil závěrečným komentářem. V něm se zaměřil jednak na užití formy, jednak na jejich funkce.

Modotemporální model lidové latiny je méně snadné sestavit a zkoumat, nežli tomu je u latiny klasické. V této souvislosti se poukazuje na to, že se mnozí autoři liší v tom, jak časově a stylisticky lidovou latinu vymezit. Rovněž chybí prameny, z nichž by bylo možné konkrétní podobu lidové latiny získat. Vzhledem k tomu, že na území dnešního Portugalska se nachází jen velmi málo potřebných zdrojů, autor se rozhodl rekonstruovat podobu lidové latiny na základě existujících prací (např. Väänänen, Grandgent, Haadsma, Maurer Jr., Mattoso Câmara, Zavadil). Je si vědom určité problematičnosti tohoto postupu, jde mu však o to naznačit vývojový stupeň mezi klasickou latinou a starou portugálštinou. Také zde je aplikován stejný postup jako v případech předcházejících: každému zjištěnému slovesnému paradigmatu jsou přisouzeny významy, výsledek je představen v tabulce a doplněn závěry. I přes určité problémy spjaté s omezenou existencí vhodných zdrojů, autor poukazuje na jasný vývojový směr od klasické latiny ke staré portugálštině právě přes latinu lidovou (p. 120).

Modotemporální model staré portugálštiny odpovídá období od druhé poloviny 12. století do první poloviny století 16. J. Hricsina uvádí, že se této fázi věnuje větší počet badatelů, než tomu bylo v případě předchozím. Sám aplikuje stejnou metodu, což mu umožňuje nejen zachovat navržená formální schémata, ale i porovnat jejich významy. Také tento model má svou tabulku a závěry. V nich autor poukazuje na to, že ve staré portugálštině existují silné tendence k analytičnosti a s nimi související rozdělení slovesných prostředků na dva subsystémy, a to na subsystém tvarů jednoduchých a subsystém tvarů složených.

V závěru práce J. Hricsina poukazuje na závažný rys ve vývoji portugálštiny, kterým bylo a je působení analytických tendencí, třebaže jejich důsledky pro systém nebyly vždy stejné. Tato tendence byla nejnápadnější ve staré portugálštině. Pokud jde o další vývojové tendence v rámci slovesného subsystému, je velmi těžké je stanovit. Autor si je však vědom

existence napětí v systému, konkurence mezi tvary jednoduchými a složenými. Dovoluje si tedy formulovat určité hypotézy týkající se právě analytických tendencí (s. 157).

Připojená bibliografie obsahuje více než sto pečlivě zvolených odborných textů. Následují prameny excerpce a portugalsky psané résumé.

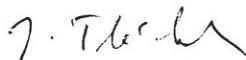
Posuzovaná práce svědčí o tomto: Jan Hricsina se dobře orientuje v rozsáhlé odborné literatuře a dokáže zaujímat kritická stanoviska k cizím názorům. Navíc je schopen samostatného teoretického výzkumu i praktického bádání na poli lingvistiky. To přesvědčivě dokázal svou disertační prací, v níž vypracoval interpretační modotemporální model. Jeho hodnověrnost ověřil aplikací na vývoj portugalského od klasické latiny, přes latinu lidovou, starou portugalskou až po portugalskou moderní.

Práce je psána úsporně a výstižně. Výsledky působí přesvědčivě díky nejen důsledně užívané terminologii, ale i jednotné analýze pomocí předem vybudovaného formálního prostředku.

Zde bych si dovolil připojit několik poznámek, které však v žádném případě nesnižují celkovou hodnotu tohoto spisu. Všechny prameny citované v textu disertační práce musí být obsaženy i v bibliografii (např. Daneš 1963, 1985, Šabršula 1986). Také odkazy za uváděnými příklady by měly být přesné a odpovídat pramenům excerpce (např. s. 126nn.).

Vzhledem ke kvalitě posuzované práce i k odborné erudici autorově doporučuji, aby práce byla předložena k obhajobě jakožto práce disertační.

V Praze dne 8. listopadu 2006

Doc. PhDr. Jaromír Tláškal